

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK CİNSEL SAĞLIK EĞİTİMİ PROGRAMLARI: SİSTEMATİK GÖZDEN GEÇİRME¹

SEXUAL HEALTH EDUCATION PROGRAMS FOR UNIVERSITY STUDENTS: A SYSTEMATIC REVIEW

Barışcan ÖZTÜRK²Erol ESEN³Diğdem M. SİYEZ⁴D. Yelda KAĞNICI⁵

Başvuru Tarihi:27.11.2017 Yayına Kabul Tarihi:27.03.2018 DOI: 10.21764/maeuefd.358377

Özet: Bu çalışmanın amacı üniversite öğrencilerine yönelik olarak geliştirilen cinsel sağlık eğitimi programları ve bu programların etkililiğini sistematik bir şekilde gözden geçirilmesidir. Sistematik gözden geçirme için PRISMA rehberi kullanılırken, EBSCO Host, Science Direct, PubMed, Wiley Online Library ve Ulakbim veri tabanlarında tarama gerçekleştirilmiştir. Tarama Türkçe ve İngilizce dillerinde, yedi anahtar sözcük (“cinsel sağlık”, “üreme sağlığı”, “cinsel eğitim”, “cinsel sağlık eğitimi”, “HIV/AIDS”, “AIDS önleme”, “HIV önleme”) ve kombinasyonları kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Seçim ve dışlama kriterleri doğrultusunda altı makale bu çalışmaya dahil edilmiştir. Altı çalışma; araştırma modeli ve grupları; oturum sayıları ve süresi; oturum içerikleri; öğrenme çıktıları, kullanılan öğretim teknikleri; programların etkililiği kriterlerine göre incelenmiştir. Araştırma modeli ve araştırma grupları açısından incelendiğinde; ağırlık olarak ön-test son-test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullandığı ve araştırma gruplarına atamanın tesadüfi olarak yapıldığı görülmektedir. Ele alınan araştırmalar oturum sayıları ve süresi açısından incelendiğinden oturum sayılarının 3 ila 10 arasında değiştiği, oturum sürelerinin 90 ila 180 dakika arasında değiştiği belirlenmiştir. Araştırma kapsamında incelenen çalışmaların içeriklerinde yer alan ortak temaların; üreme sistemi, CYBH, HIV/AIDS, kondom kullanımı, korunma yöntemleri, riskli cinsel davranışlardan kaçınma olduğu görülmektedir. Sonuç olarak cinsel sağlık eğitimi ile ilgili üniversite öğrencilerine yönelik psiko-eğitim çalışmalarının artırılması gerektiği; programların içeriklerinin hazırlanırken pilot uygulama sonrasında asıl uygulamaya geçilmesinin programın etkililiğini arttıracak düşünülmemektedir.

Anahtar Sözcükler: Üniversite öğrencileri, cinsel sağlık, psiko eğitim, sistematik derleme

Abstract: In the present study, sexual health education programs and their effectiveness for university students were systematically reviewed. In the present study for a systematic review, PRISMA guideline was used. The literature was reviewed through EBSCO Host, Science Direct, ProQuest Central, Wiley Online Library and Ulakbim data bases and no restriction was applied in terms of publication date. The review was conducted in Turkish and English and seven key words; “sexual health”, “reproduction health”, sexual education”, sexual health education”, “HIV/AIDS” and “Prevention AIDS” were used. 2984 studies were reached. After the elimination based on selection and exclusion criteria, six studies (1 national and 5 international) were chosen for the present study. When the studies were reviewed it was seen that most of the studies were experimental studies conducted as pre-test/ post-test controlled group design and groups were randomly formed. In five of the studies, follow up studies were conducted. It was found that the number of sessions range between 3 to 10 and the duration of the sessions range between 90 to 180 minutes. The themes examined in the programs were reproduction system, sexually transmitted illnesses, HIV/AIDS, condom usage, protection methods and avoiding risky sexual behaviors. As a result, it is believed that the number of programs about sexual health educations for university students should increase, and pilot studies should be conducted prior to actual programs in order to increase the effectiveness of the programs.

Keywords: University students, sexual health, psycho-education, systematic review

¹ Bu araştırma, TÜBİTAK 1001 kapsamında desteklenen 215K001 no’lu “Üniversite Öğrencilerinin İnfertiliteye İlişkin Bilgi ve Tutumlarının İncelenmesi ve İnfertiliteyi Önleme Psiko-eğitim Programı ile Çevrim İçi Eğitim Programının Geliştirilerek Etkililiğinin Değerlendirilmesi” başlıklı proje kapsamında gerçekleştirilmiştir. Desteklerinden dolayı TÜBİTAK’a da teşekkür ederiz.

² Uzman Psik.Dan., Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Öğrencisi, bariscano@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-2789-2718.

³ Yard.Doç.Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi Demirci Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik ABD., erol.esen@cbu.edu.tr. ORCID: 0000-0002-8285-2666

⁴ Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik ABD., didem.siyez@gmail.com (Sorumlu yazar), ORCID: 0000-0003-4724-3387

⁵ Doç. Dr., Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik ABD., yelda.kagnici@gmail.com. ORCID: 0000-0002-5201-4784

Giriş

Çocukluktan yetişkinliğe geçiş olarak da kabul edilen 15-24 yaş aralığını kapsayan gençlik döneminde (World Health Organization [WHO], 2001) bilişsel, ahlaki, psiko-sosyal pek çok gelişim alanında değişimler yaşanmaktadır. Ancak bu değişimleri tetikleyen en önemli unsurlardan birisi pubertede yani kızlarda 10-12, erkeklerde 12-13 yaşları arasında bedenlerinde meydana gelen fiziksel değişimler ve cinsel olgunlaşma sürecidir. Bir yandan değişen bedenine ve cinsel açıdan olgunlaşan bedenin işlevlerine uyum sağlamaya çalışan ergenler diğer yandan da cinsellikle ilgili tutum ve değerlerini belirginleştirme ve keşfetme, cinsel davranışlarda bulunmaya başlamaktadır. Ancak ergenlikte başlayan bazı riskli cinsel davranışlar genç yetişkinlikte de artarak devam edebilmektedir. Örneğin, erken yaşta cinsel ilişkide bulunan ergenlerin, genç yetişkinlik döneminde de çok sayıda cinsel partnerle birlikte olma, cinsel yolla bulaşan hastalıklara (CYBH) yakalanma ve istenmeyen gebelik oranları, ergenlikte bu davranışlardan uzak kalan gençlere göre daha yüksektir (Siyez, 2010). Yapılan çalışmalar CYBH'ler ve istenmeyen gebelikler dışında çoklu partnere bağlı olarak genç kadınlarda rahim ağzı kanserinin yaygınlaşması, cinsel taciz ve saldırıda gençlik döneminde üreme sağlığı açısından karşılaşılabilen sağlık sorunları arasında yer almaktadır (Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği [CETAD], 2007).

Gençlik dönemi, özellikle cinsel yolla bulaşan hastalıklar açısından en riskli gruptan birisidir. WHO verilerine göre her yıl cinsel yolla bulaşan bir hastalığa yakalanan 357 milyon kişinin önemli bir bölümü 25 yaşın altındadır (WHO, 2006). Bir başka veriye göre her yıl CYBH vakalarının neredeyse yarısı 15-24 yaş aralığındaki gençlerde ortaya çıkmaktadır (Centers for Disease Control and Prevention, 2006). ABD'de ise cinsel deneyimi olan 15-24 yaş arasında gençlerin yaklaşık %50'si CYBH'lere yakalanmaktadır (Workowski ve Bolan, 2015). HIV/AIDS vakalarının araştırıldığı 107 ülkeden veri toplanan çalışmanın sonuçlarına göre dünya genelinde 36.7 milyon HIV/AIDS vakası olduğu, 2016 yılında AIDS'e bağlı olarak bir milyon kişinin yaşamını yitirdiği, yine 2016 yılında 1.8 milyon yeni HIV/AIDS vakasının ortaya çıktığı ve bu vakaların %37'sinin 15-24 yaş arasındaki gençlerden oluştuğu bildirilmiştir (The Joint United Nations Programme on HIV/AIDS [UNAIDS], 2017). Türkiye'de ise 20-29 yaşındaki bireylerin HIV/AIDS vakalarının % 31'ini oluşturduğu tespit edilmiştir (Aras, Günay, Orçin ve Ozan, 2005). Gençlerin HIV/AIDS konusunda bilgi düzeylerinin araştırıldığı altmış dört ülkeyi kapsayan çalışmanın sonuçları ise 15-24 yaş aralığındaki erkeklerin % 60'ının, kadınların % 62' sinin konu hakkında doğru ve kapsamlı bilgi sahibi olmadığını göstermektedir (UNAIDS, 2009). Bu bulgular uzun süreli farkındalık kampanyalarına, bilgilendirme çalışmalarına rağmen gençlerin önemli bir bölümünün CYBH ilişkin bilgi eksikliğinin devam ettiğine işaret etmektedir.

Benzer şekilde Türkiye nüfusunun %16,4'ünü oluşturan gençlerle (Türkiye İstatistik Kurumu, 2014) yapılan araştırmalar gençlerin cinsel sağlık konularındaki bilgi düzeylerinin yetersiz olduğunu (Artan ve Baykan, 2010; Özcebe, Ünalın, Türkyılmaz ve Coşkun, 2007; Pınar, Doğan, Ökdem, Algier ve Öksüz, 2009), gençler arasında riskli cinsel davranışların sıklığının arttığını (Siyez ve Siyez, 2007), gençlerin cinsellik ve cinsel sağlıkla ilgili bilgileri informal yolla öğrendiklerini (Civil ve Yıldız, 2010; Gürsoy ve Gençalp, 2010), CYBH'ler konusunda bilgi düzeylerinin orta düzeyde olduğunu (Siyez ve Siyez, 2009) ortaya koymaktadır. Bu noktada; gençlere cinsel sağlıkla ilgili ihtiyaç duydukları bilgilerin sağlanması, sağlıklı davranışların kazandırılması ve risklerin azaltılmasında cinsel sağlık eğitimi önemli bir role sahiptir. Cinsel sağlık eğitimi; kimlik, ilişkiler ve mahremiyet hakkında yaşam boyu süren bir bilgi edinme, değer, tutum ve inanç oluşturma sürecidir (Sexuality Information and Education Council of United States [SIECUS], 2004). Cinsel sağlık eğitimi, gençlerin cinsellikle ve cinsel sağlıkla ilgili bilgi ihtiyaçlarını gidermenin yanı sıra bireyin fiziksel, duygusal ve cinsel gelişimini anlaması, olumlu bir benlik kavramı geliştirmesi, insan cinselliğine, başkalarının haklarına saygılı bir bakış açısı edinmesi, olumlu davranış biçimi ve değer yargıları geliştirmesini sağlamakta (Bayhan ve Artan, 2004), bireyin özel yaşantısında olduğu kadar aile ve toplum yaşantısında da mutlu olmasını; erken yaşlardaki gebelikleri ve CYBH'yi önlemeyi; sorumlu cinsel davranışları ve ilişkilerin olumlu yönlerini göstermeyi hedeflemektedir (Gürsoy ve Gençalp, 2010). Yurt dışında çeşitli yaş gruplarına ve eğitim kademelerine uygun olarak geliştirilmiş ve etkililiği sınanmış birçok cinsel sağlık eğitimi programı olduğu görülürken (Collins, Alagiri ve Summers, 2002; Franklin ve Corcoran, 2000; Jemmott, Jemmott ve Fong, 1998; Kirby, 2007; Kirby, Laris ve Rolleri, 2007; Nair, Paul, Leena, Thankachi, George, Russell ve Pillai, 2012), ülkemizde sınırlı sayıda program görülmektedir (Ataman, 2014; Güler ve Yöndem, 2007; Esen ve Siyez, 2017; Kızıltoprak, 2007, Öztürk ve Siyez, 2015). Ülkemizde az sayıda geliştirilen programların ise ağırlıklı olarak ortaokul ve lise öğrencilerine yönelik olduğu görülmektedir.

Diğer yandan Türkiye'de üniversite öğrencilerinin cinsel ilişki deneyimine yönelik araştırma bulguları incelendiğinde oranların ABD'deki ülkeler kadar yüksek olmasa da %27-%50.3 arasında değiştiği görülmektedir (Bal Yılmaz, Kavlak ve Ünsal Atan, 2010; Siyez ve Siyez, 2009). Türkiye genelini kapsayan bir başka araştırmada ise üniversite öğrencilerinde cinsel ilişkide bulunma oranı %23.7 olarak bulunmuştur (Seymenler, 2017). Bu oranlar dikkate alındığında üniversite öğrencilerine yönelik cinsel sağlık eğitimi programlarının olması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Cinsel sağlık eğitimi programları geliştirilirken; var olan programların içeriklerinin incelenmesi, program sürelerinin değerlendirilmesi, uygulanan programlarda etkili olan ve olmayan unsurların

belirlenmesinin yeni hazırlanacak programların daha etkili olmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın amacı üniversite öğrencilerine yönelik olarak geliştirilen cinsel sağlık eğitimi programları ve bu programların etkililiğini sistematik bir şekilde gözden geçirilmesidir. Böylelikle üniversite öğrencilerine yönelik cinsel sağlık programlarına ilişkin genel bir çerçeve oluşturulması hedeflenmektedir. Bu amaçtan yola çıkılarak bu araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır:

1. Üniversite öğrencilerine uygulanan cinsel sağlık eğitimi programlarının etkililiğini ele alan araştırmalarda, araştırma modelleri nasıldır ve araştırma grupları nasıl belirlenmiştir?
2. Üniversite öğrencilerine uygulanan cinsel sağlık eğitimi programlarının oturum sayıları ve süreleri ile oturum içerikleri nasıldır?
3. Üniversite öğrencilerine uygulanan cinsel sağlık eğitimi programlarının etkililiğini ele alan araştırmalarda, öğrenme çıktıları ve kullanılan öğretim teknikleri nelerdir?
4. Üniversite öğrencilerine uygulanan cinsel sağlık eğitimi programlarının etkililiği ne düzeydedir?

Yöntem

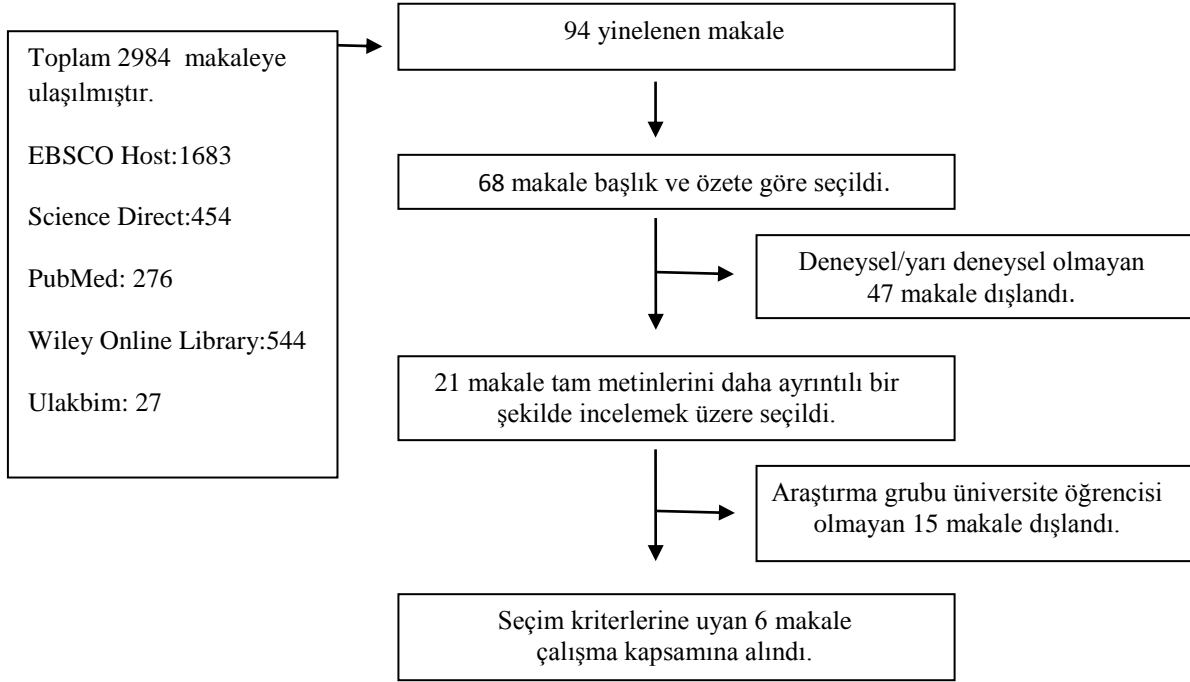
Araştırma Stratejileri

Bu çalışma, üniversite öğrencilerine uygulanan cinsel sağlık eğitimi programları ve bu programların etkililiğini incelemek amacıyla gerçekleştirilen bir sistematik gözden geçirmedir. Bu çalışmada sistematik gözden geçirme için PRISMA rehberi (Moher, Libertai, Tetzlaff, Altman ve PRISMA Group, 2009) kullanılmıştır. Literatür taraması EBSCO Host, Science Direct, PubMed, Wiley Online Library ve Ulakbim veri tabanlarında yıl sınırlaması olmaksızın yapılmıştır. Tarama Türkçe ve İngilizce dillerinde, yedi anahtar sözcük kullanılarak 2017 yılı Haziran ve Temmuz aylarında gerçekleştirilmiştir. Taramada “cinsel sağlık”(sexual health), “üreme sağlığı”(reproductive health), “cinsel eğitim”(sex education), “cinsel sağlık eğitimi”(sexual health education), “HIV/AIDS”(HIV/AIDS), “AIDS önleme”(AIDS prevention) ve “HIV önleme”(HIV prevention) anahtar sözcükleri ve bu sözcüklerden oluşan çeşitli kombinasyonlar kullanılmıştır.

Seçim Kriterleri

Literatür taraması sonucunda makalelerin belirlenmesi için kullanılan seçim kriterleri şu şekildedir: (1) cinsel sağlık eğitim programının etkililiğini inceleyen ve müdahale içeren çalışmalar, (2) üniversite öğrencilerine yönelik olarak gerçekleştirilen çalışmalar, (3) programın içeriği hakkında bilgi içeren çalışmalar, (4) uygulanan programın etkilerini istatistiksel veriler ile ortaya koyan

çalışmalar, (5) deneysel ve yarı deneysel çalışmalar. Dışlama kriterleri ise; (1) ortaokul ve lise öğrencilerine yönelik uygulanan programların etkililiğini inceleyen çalışmalar, (2) deneysel ve/veya yarı deneysel olmayan çalışmalar, (3) sadece özete ulaşılan çalışmalar, (4) derleme çalışmaları ve (5) Türkçe ve İngilizce dillerinde olmayan çalışmalar olarak belirlenmiştir. Literatür taraması sonucunda toplam 2984 çalışmaya ulaşılmıştır. Seçim ve dışlanma kriterleri doğrultusunda yapılan elemeler sonucunda araştırma kapsamına altı çalışma alınmıştır. Makalelerin sistematik bir şekilde gözden geçirilme ve seçim evrelerini gösteren PRISMA akış şeması Şekil 1’de sunulmaktadır.

Şekil 1. PRISMA Akış şeması

Sistematik gözden geçirme için belirlenen dahil etme kriterlerine göre altı çalışma; araştırma modeli ve grupları; oturum sayıları ve süresi; oturum içerikleri; öğrenme çıktıları ve kullanılan öğretim teknikleri; programların etkililiği kriterlerine göre incelenmiştir. Araştırma kapsamında incelenen çalışmalara ilişkin özet bilgi Tablo 1’de yer almaktadır.

Bulgular

Araştırma Modeli ve Araştırma Grupları

Literatür taraması sonucunda araştırmaya dahil edilen çalışmaların 2007-2015 yılları arasında gerçekleştirildiği ve araştırma gruplarının 18-26 yaş aralığındaki gençlerden oluştuğu görülmektedir. Araştırma kapsamında ele alınan dört çalışmada (Chi, Hawk, Winter ve Meeus, 2015; Li, Stanton, Wang, Mao, Zhang, Qu, Sun, Wang, 2008; Thato ve Penrose, 2013; Zeren, 2007) ön-test son-test izleme testi kontrol gruplu yarı deneysel desen, bir çalışmada ön-test son-test

kontrol gruplu yarı deneysel desen (Pınar ve Taşkın, 2011), diğer bir çalışmada (İbrahim, Rampal, Jamil ve Zain, 2012) ise ön-test son-test izleme testi kontrol gruplu gerçek deneysel desen kullanıldığı görülmektedir. Yarı deneysel desenli çalışmalarda sınıflar/şubeler seçkisiz olarak deney ve kontrol gruplarına atanırken; gerçek deneysel desenli çalışmada katılımcılar seçkisiz olarak deney ve kontrol gruplarına atanmışlardır.

Tablo 1

İncelenen Araştırmalara İlişkin Özet Bilgiler

Yazar, Yıl, Yer	Araştırma Deseni ve Çalışma Grubu	Oturum Sayısı ve Oturum Süreleri	Bulgular
Chi ve diğ., 2015, Çin	Ön-test son-test izleme ölçümlü kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. *n=172 Deney grubu: 80 Kontrol grubu: 92 *Üniversite öğrencileri (18-26 yaş)	Her biri 120 dk. süren 6 oturumdan oluşan bir psiko-eğitim programı uygulanmıştır.	Deney grubu ile kontrol grubunun cinsel sağlık bilgisi ve cinselliğe yönelik tutum puanları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu görülmüştür.
İbrahim, ve diğ., 2012, Malezya	Ön-test son-test izleme ölçümlü kontrol gruplu gerçek deneysel desen kullanılmıştır. *n=282 Deney grubu:138 Kontrol grubu:144 *Üniversite öğrencileri (Yaş ortalaması 20.35)	Toplam beş saat süren 8 oturumluk akran eğitimi programı uygulanmıştır.	Deney grubunda HIV ile ilgili bilgide artış ve tutumlarda iyileşme, madde kullanımı ile ilgili riskli davranışlarda azalma görülmüştür.
Thato ve Penrose, 2013, Tayland	Ön-test son-test izleme ölçümlü kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. *n=435 Deney grubu:226 Kontrol grubu:209 *Üniversite öğrencileri (19-22 yaş)	Her biri iki buçuk saat süren 3 modülden oluşan akran eğitimi programı uygulanmıştır.	Deney grubunun kontrol grubuna göre önleyici davranışlara yönelik bilgilerinin arttığı, olumlu tutumlar kazandığı, daha iyi öznel normları olduğu ve bu davranışları göstermek için davranışsal niyetlerinin arttığı bulunmuştur.
Li ve diğ., 2008, Çin	Ön-test son-test izleme ölçümlü kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. *n=380 Deney grubu:186 Kontrol grubu:194 *Üniversite öğrencileri (Yaş ortalaması 20)	Her biri iki buçuk saatlik 5 oturumdan oluşan grup rehberliği eğitim programı uygulanmıştır.	Deney ve kontrol grubunun kontrol HIV'e ilişkin bilgi düzeyinde ve özyeterlik gibi koruyucu algılarında artış görülürken, 6 aylık izleme de cinsel ilişki yaşama niyetlerinde azalma görülmüştür
Zeren, 2007, Türkiye	Ön-test son-test izleme ölçümlü kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. *n=44 Deney grubu:21 Kontrol grubu:23 *Üniversite öğrencileri (Yaş belirtilmemiş)	Her biri 90 dakika süren sekiz oturumdan oluşan psiko-eğitim programı uygulanmıştır.	Deney grubuna uygulanan programın öğrencilerin HIV/AIDS'e ilişkin bilgi ve tutumlarını olumlu yönde etkilediği ve bu etkinin uzun süreli olduğu bulunmuştur.
Pınar ve Taşkın, 2011, Türkiye	Ön-test son-test izleme ölçümlü kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. *n=157 Deney grubu:84 Kontrol grubu:73 *Üniversite öğrencileri (19-22 yaş)	Haftada 3 saat süren toplam 10 haftalık grup rehberliği eğitim programı uygulanmıştır.	Deney grubunun kontrol grubuna göre cinsel sağlık bilgisi düzeylerinin arttığı bulunmuştur.

Ele alınan çalışmalar katılımcıların sayılarına göre değerlendirildiğinde bir çalışmada (Zeren, 2007) deney ve kontrol gruplarındaki katılımcı sayısının 21 ve 23 olduğu diğer çalışmalarda ise (Chi ve diğ., 2015; İbrahim ve diğ., 2012; Li ve diğ.; 2008; Pınar ve Taşkın, 2011; Thato ve Penrose, 2013) deney ve kontrol gruplarındaki toplam katılımcı sayılarının 80 ile 226 arasında değiştiği görülmektedir.

Programların Amaçları ve İçerikleri

Ele alınan çalışmalarda uygulanan programların amaçları ve oturum içeriklerine ilişkin bilgiler Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2

İncelenen Çalışmaların Amaçları Ve İçerikleri

Çalışma	Programın Amacı	Programın İçeriği
Chi ve diğ., (2015)	Katılımcıların üreme, korunma yöntemleri, kondom kullanımı, CYBH ve HIV hakkında cinsel sağlık bilgisini geliştirmek; lezbiyen, gey, biseksüel, ve transseksüel (LGBT) bireylere yönelik kabul edici tutumlarını arttırmak; evlilik öncesi cinselliğe yönelik tutumları değiştirmeyi amaçlamaktadır.	Oturumlarda doğum kontrolü, kondom kullanımı, CYBH, HIV, cinsel sağlık ve LGBT konuları ele alınmıştır.
İbrahim ve diğ., (2012)	Katılımcıların HIV hakkında bilgi düzeyini arttırmayı, riskli davranışlarını azaltmayı ve HIV’e yönelik olumlu tutumlar kazandırmayı amaçlamaktadır.	Oturumlarda HIV, kondom kullanımı, karar verme becerisini içeren yaşam becerileri, güvenli cinsellik, damgalama, empati ve ayrımcılık konularının ele alınmıştır.
Thato ve Penrose, (2013)	Katılımcıların HIV hakkında bilgi düzeylerini arttırmayı ve HIV’e yönelik olumlu tutumlar kazandırmayı amaçlamaktadır.	Oturumlarda CYBH, AIDS’i önleyici davranışlar, cinsel dürtü yönetimi, kondom kullanma becerisi, kondom kullanımını müzakere becerileri ve güvensiz cinselliği reddetme becerileri ele alınmıştır.
Li ve diğ., (2008)	Katılımcıların HIV hakkında bilgi düzeyini arttırmayı, riskli davranışlarını azaltmayı ve HIV’e yönelik olumlu tutumlar kazandırmayı amaçlamaktadır.	Oturumlarda HIV, CYBH, kondom kullanımı, aile yaşamı, cinselliği erteleme konuları ele alınmıştır.
Zeren, (2007)	Katılımcıların HIV hakkındaki bilgi düzeyini arttırmayı, riskli davranışlarını azaltmayı ve HIV’e yönelik olumlu tutumlar kazandırmayı amaçlamaktadır.	Oturumlarda HIV/AIDS, cinsellik, cinsellikle ilgili değerler ve tutumlar, güvenli cinsel ilişki, kondom kullanımı, akran etkisi konuları, hayır deme ve karar verme becerileri ele alınmıştır.
Pınar ve Taşkın, (2011)	Katılımcıların üreme sağlığı hakkında bilgi düzeylerini ve üreme sağlığıyla ilgili becerilerini arttırmayı amaçlamaktadır.	Oturumlarda gençlerde cinsel sağlık ve üreme sağlığı, üreme sistemi, gebeliğin oluşumu, aile planlaması, CYBH, kondom kullanımı, testis ve meme muayenesi konuları ele alınmıştır.

Programların Öğrenme Çıktıları ve Kullanılan Öğretim Teknikleri

Ele alınan çalışmalar öğrenme çıktıları yönüyle incelendiğinde tüm çalışmalarda (Chi ve diğ., 2015; Ibrahim ve diğ., 2012; Li ve diğ., 2008; Pınar ve Taşkın, 2011; Thato ve Penrose, 2013; Zeren, 2007) bilgi düzeyinde kazanımları yer alırken, bir çalışmada (Pınar ve Taşkın, 2011) tutuma yönelik, üç çalışmada (Chi ve diğ., 2015; Li ve diğ., 2008; Pınar ve Taşkın, 2011) beceriye yönelik, üç çalışmada (Chi ve diğ., 2015; Ibrahim diğ., 2012; Pınar ve Taşkın, 2011) değer oluşturmaya yönelik kazanımların yer aldığı, iki çalışmada ise (Thato ve Penrose, 2013; Zeren, 2007) bilgi, beceri, tutum ve değer boyutlarında kazanımların hedeflendiği belirlenmiştir.

Kullanılan öğretim teknikleri incelendiğinde; bir araştırmada (Li ve diğ., 2008) etkinliklerle ilgili bilgi verilmediği görülürken, beş araştırmada tüm katılımcıların interaktif olacağı farklı tekniklerin kullanıldığı görülmektedir. Uygulanan eğitim programlarının beşinde (Chi ve diğ., 2015; Ibrahim ve diğ., 2012; Pınar ve Taşkın, 2011; Thato ve Penrose, 2013; Zeren, 2007) grup tartışması ve beyin fırtınası, dördünde (Chi ve diğ., 2015; Ibrahim ve diğ., 2012; Thato ve Penrose, 2013; Zeren, 2007) eğitim videosu ve rol oynama, ikisinde (Ibrahim ve diğ., 2012; Pınar ve Taşkın, 2011) model üzerinden kondom kullanımı, birinde (Chi ve diğ., 2015) popüler filmler, birinde (Thato ve Penrose, 2013) “güvenli cinsellik yaşam kurtarı” sloganının yer aldığı tişört ve el çantası etkinliklerinin kullanıldığı görülmektedir. Bunun dışında grup sunumları, ödev, örnek olay üzerinde tartışma, afiş, resim kullanımı, kitap okuma gibi teknikler kullanılmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde bu araştırma kapsamında gözden geçirilen çalışmalarda kullanılan öğretim tekniklerinin çeşitlilik gösterdiği görülmektedir.

Programlarının Etkililiği

Bu araştırma çerçevesinde incelenen çalışmalarda uygulanan programların tümünün anlamlı düzeyde etkili oldukları bildirilmiştir. Chi ve diğerleri (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmada bilgi testleri ve tutum ölçekleri kullanılmıştır. Kovaryans analizi sonucunda deney grubunun üreme sağlığı bilgi testi ön-test, son-test ve izleme ölçümleri arasında ($F_{(2, 332)} = 7.44, p = .001$), korunma yöntemleri bilgi testi ön-test, son-test ve izleme ölçümleri arasında ($F_{(2, 322)} = 10.22, p < .001$) ve kondom kullanımı bilgi testi ön-test, son-test ve izleme ölçümleri arasında ($F_{(2, 322)} = 5.77, p < .001$) anlamlı düzeyde farklılık görülürken cinsel yolla bulaşan hastalıklar bilgi testi ön-test, son-test ve izleme ölçümleri arasında anlamlı düzeyde farklılık görülmemiştir ($F_{(2, 322)} = 2.25, p = .11$). HIV/AIDS bilgi testinde ise deney ve kontrol grubunun son-test ölçümleri arasında anlamlı düzeyde fark görülmezken ($F_{(1, 166)} = .12, p = .74$) izleme ölçümleri arasında anlamlı düzeyde fark bulunmuştur ($F_{(1, 166)} = 6.73, p = .01$). Deney grubunun evlilik öncesi cinsel ilişkiye yönelik tutum

ölçeği ön-test, son-test ve izleme ölçümleri arasında ($F_{(2, 332)} = 2.24, p = .11$) ve evlilik dışı cinsel ilişkiye yönelik tutum ölçeği ön-test, son-test ve izleme ölçümleri arasında ($F_{(2, 322)} = 0.321, P = .72$) anlamlı düzeyde farklılık görülmezken cinsel azınlıklara yönelik tutum ölçeği ön-test, son-test ve izleme ölçümleri arasında $F_{(2, 322)} = 3.47, p = .03$ anlamlı düzeyde farklılık görülmüştür. Uygulanan programların etki büyüklüğünün belirlenmesinde Cohen d değerinin kullanılması benimsenmiştir. Bu çalışmada kovaryans analizi sonuçları Cohen d değerini hesaplamaya elverişli şekilde sunulmadığı için deney ve kontrol gruplarına ilişkin ortalama ve standart sapma değerlerinden yararlanılmıştır. Bu çalışma kapsamında Cohen d değeri üreme sağlığı bilgi değişiminde 1.02, korunma yöntemleri bilgi değişiminde 1.04, kondom kullanımına yönelik bilgi değişiminde 1.2 olarak hesaplanırken cinsel azınlıklara yönelik tutum değişiminde .56 olarak hesaplanmıştır.

Zeren (2007) tarafından gerçekleştirilen çalışmada “iki faktörlü varyans analizi” yapılarak gerçekleştirilen istatistiksel analiz sonucunda deney ve kontrol gruplarının bilgi testi ön-test, son-test ve izleme ölçümleri arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur ($F_{\text{grup} \times \text{ölçüm}} = 54,98, p < .000$). Farkın kaynağını bulmak için yapılan “bağımsız gruplar t testi” sonucunda deney grubunun kontrol grubuna göre son-test puanları ortalaması ($t_{42} = 9,30, p < .000$) ve izleme testi puanları ortalamasının ($t_{42} = 8,75, p < .000$) daha yüksek olduğu bulunmuştur. Deney ve kontrol gruplarının tutum puanları ön-test, son-test ve izleme ölçümleri arasında da anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur ($F_{\text{grup} \times \text{ölçüm}} = 7,05, p < .000$). Farkın kaynağını bulmak için yapılan “bağımsız gruplar t testi” sonucunda deney grubunun kontrol grubuna göre son-test puanları ortalaması ($t_{42} = 4,21, p < .000$) ve izleme testi puanları ortalamasının ($t_{42} = 4,72, p < .000$) daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu çalışma kapsamında bilgi ve tutum puanlarının ortalama ve standart sapma değerleri kullanılarak hesaplanan Cohen d değeri bilgi değişiminde 2.76 olarak hesaplanırken tutum değişiminde 1.32 olarak hesaplanmıştır.

Pınar ve Taşkın (2011) tarafından yapılan çalışmada deney grubunun ön-test bilgi puanı 28.76 ± 8.04 iken son-test bilgi puanı 47.85 ± 2.97 bulunmuştur. “Bağımlı örneklem t testi” ile gerçekleştirilen istatistiksel analiz sonucunda ön-test ve son-test ölçümleri arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu, deney grubunun kontrol grubuna göre son-test puanlarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur ($p < .05$). Bilgi testi puan ortalamaları ve standart sapmaları ile elde edilen Cohen d değeri ise 2.96’ dır.

Thato ve Penrose (2013) tarafından yapılan çalışmada eğitim programının etkililiğini değerlendirmek için “genelleştirilmiş tahmin denklemi” kullanılmıştır. Deney grubunun kontrol

grubuna göre AIDS önleme bilgisinin arttığı ($\beta = 2.67, p<.000$), AIDS önleyici davranışlara yönelik tutumlarının iyileştiği ($\beta = 5.26, p<.000$), AIDS önleyici davranışlarla ilgili öznel normlarının ($\beta = -1.54, p<.000$), HIV/CYBH'yi önleyici davranışları göstermek için davranışsal niyetlerinin ($\beta = -1.38, p<.000$), AIDS önleyici davranışlara ilişkin güçlük algılarının ($\beta = 2.38, p<.000$) ve AIDS önleyici davranışların etkililiğine yönelik algılarının ($\beta = -3.03, p<.000$) kontrol grubuna göre daha iyi olduğu belirlenmiştir. Programın etki büyüklüğünün belirlenmesi için Cohen d değeri hesaplanmıştır. Hesaplama deney ve kontrol gruplarının ortalama puanlarına ve standart sapmalarına dayalı olarak yapılmıştır. Cohen d değeri AIDS' e yönelik önleyici bilgi değişiminde 1.37, AIDS önleyici davranışlara yönelik tutum değişiminde .86, AIDS önleyici davranışlarla ilgili öznel normların değişiminde .79, HIV/CYBH'yi önleyici davranışları göstermek için davranışsal niyetlerin değişiminde .71 , AIDS önleyici davranışlara ilişkin güçlük algılarının değişiminde .79 ve AIDS önleyici davranışların etkililiğine yönelik algıların değişiminde .68 olarak hesaplanmıştır.

Li ve diğerleri (2008) tarafından yapılan çalışmada “iki faktörlü varyans analizi” ile gerçekleştirilen istatistiksel analiz sonucunda deney grubunun kontrol grubuna göre HIV/CYBH bilgisi (puan değişimi: .9 karşı .4, $p< .05$), HIV bulaşma bilgisi (puan değişimi: .5 karşı .2, $p<.01$) ve kondom kullanım bilgisi (puan değişimi: .9 karşı -1, $p< .001$) anlamlı düzeyde yüksektir. Ayrıca “kovaryans analizi” ile gerçekleştirilen istatistiksel analiz sonucunda deney grubunun HIV'e ilişkin algıları uygulanan eğitim programıyla anlamlı derecede ilişkili olduğu bulunmuştur ($F = 6.84, p<.0001$) Cohen d değerinin hesaplanmasında deney ve kontrol gruplarına ilişkin ortalama ve standart sapma değerlerinden yararlanılmıştır Bu çalışma kapsamında Cohen d değeri HIV/CYBH'ye ilişkin bilgi değişiminde .43; HIV bulaşmasına ilişkin bilgi değişiminde .58 ve kondom kullanımına ilişkin bilgi değişiminde .29 olarak hesaplanmıştır.

Ibrahim ve diğerleri (2012) tarafından yapılan çalışmada lojistik regresyon analizi sonucunda deney grubunun kontrol grubuna göre HIV bilgi puanları .20 (% 95 GA 0.04, 0.36; $p = 0.01$) ortalama farkı, HIV'e yönelik tutumları .76 (% 95 GA 0.40, 1.11; $p = 0,01$) ortalama farkı ile anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Deney grubunun kontrol grubuna göre HIV'e yönelik bilgilerinin anlamlı derecede arttığı (Odds ratio, 1.75, % 95 GA 1.01, 3.00; $p = 0.04$) ve HIV'e yönelik tutumlarının anlamlı derecede iyileştiği (Odds ratio 2.22, % 95 GA 1.37, 3.61; $p = 0.01$) bulunmuştur. Bu çalışma kapsamında Cohen d değeri bilgi değişiminde .68; tutumun değişiminde 1.18 olarak hesaplanmıştır. Cohen d değerinin hesaplanmasında deney ve kontrol gruplarına ilişkin ortalama ve standart sapma değerlerinden yararlanılmıştır.

Tartışma

Bu sistematik gözden geçirme çalışmasının amacı üniversite öğrencilerine yönelik olarak geliştirilen cinsel sağlık eğitim programlarının etkililiğini incelemektir. Ele alınan çalışmaların bulgularına bakıldığında çalışmaların tümünde katılımcıların cinsel sağlığa ilişkin bilgilerinin ön-test son-test ölçümlerinde gruplar arasında anlamlı bir fark olduğu ve bu farkın deney gruplarının lehine olduğu görülmektedir. Katılımcıların bilgi düzeylerindeki bu değişimin büyüklüğünün yorumlanmasında Cohen (1988) tarafından oluşturulan kriterler kullanılmıştır. Cohen' e göre (1988) d değerinin .20-.49 aralığında olması düşük bir etki büyüklüğüne; .50- .79 aralığında olması orta; .80' nin üzerinde olması ise güçlü etki büyüklüğüne işaret etmektedir. Buna göre dört çalışmada (Chi ve diğ., 2015; Pınar ve Taşkın, 2011; Thato ve Penrose, 2013; Zeren, 2007) tüm boyutlarda bilgi düzeylerindeki değişime ilişkin Cohen d değerinin .80'in üzerinde olması bu programların güçlü bir etkiye sahip olduklarını göstermektedir. Buna karşın Li ve diğerleri (2008) tarafından gerçekleştirilen çalışmada Cohen d değeri HIV/CYBH'ye ilişkin bilgi değişiminde .43; HIV bulaşmasına ilişkin bilgi değişiminde .58 ve kondom kullanımına ilişkin bilgi değişiminde .29 olarak hesaplandığından programın katılımcıların HIV/CYBH'ye ve kondom kullanımına ilişkin bilgileri üzerinde düşük, HIV bulaşmasına ilişkin bilgileri üzerinde orta düzeyde bir etki gösterdiği söylenebilir. Bu çalışmayla birlikte Ibrahim ve diğerleri (2012) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da programın cinsel sağlık bilgi değişiminde orta düzey bir etki gösterdiği belirlenmiştir. Chi ve diğerleri (2015); Ibrahim ve diğerleri (2012); Thato ve Penrose (2013) ve Zeren (2007) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda cinsel bilgi düzeylerinin yanı sıra cinselliğe, cinsel sağlığa ve CYHB' lere ilişkin tutumların değiştirilmesi de amaçlanmıştır. Ibrahim ve diğerleri (2012); Thato ve Penrose (2013) ve Zeren (2007)' in programlarının tutumlar üzerinde güçlü bir etki düzeyinin güçlü olduğu ancak Chi ve diğerlerinin (2015) programlarının orta düzeyde etkili olduğu söylenebilir.

Bunun yanında tüm çalışmalarda sadece nicel yöntemlerle veri toplandığı, yöntem çeşitlenmesi yapılmadığı görülmektedir. Aynı araştırma sorusunu yanıtlamak amacı ile birden fazla araştırma yöntemi ve tekniğinin kullanıldığı yöntem çeşitlenmesinde, nicel ve nitel verilerin birlikte kullanılması araştırmanın geçerliğini ve güvenilirliğini arttırmaktadır (Taşkın ve Hacıömeroğlu, 2010). Bu nedenle gelecekte yapılacak çalışmalarda nicel yöntemlerin yanında derinlemesine bilgi sağlanabilecek nitel yöntemlerin kullanılmasının önemli olduğuna inanılmaktadır.

Araştırmaya dahil edilen çalışmaların çoğunun yarı deneysel desenli olmaları ve kontrol grubu içermeleri uygulanan programların etkililiğine ilişkin güvenilirliği arttırmakla birlikte gerçek

deneysel desenin sadece bir çalışmada kullanılmış olması çalışmaların sınırlılığı olarak düşünülmektedir. Gerçek deneysel desende denekler gruplara yansız olarak yerleştirilmekte ve değişkenler arasında oluşturulan neden sonuç ilişkisi incelenmektedir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008). Yarı deneysel desen ise bilimsel değer bakımından gerçek deneysel desenden sonra gelmekte ve tüm değişkenlerin kontrol altına alınmasının olanaksız olduğu durumlarda sosyal bilimlerde çok sık olarak kullanılmaktadır (Karasar, 2006). Özellikle eğitim ortamlarında katılımcıları yansız bir şekilde gruplara atamanın zor olduğu durumlarda araştırmacılar yarı deneysel deseni tercih ettiği belirtilmektedir (Gay, Mills ve Airasian, 2005). Ele alınan çalışmalar da eğitim ortamında gerçekleştirildiği için yarı deneysel desenin tercih edildiği düşünülmektedir. Bir diğer önemli nokta araştırma kapsamında incelenen çalışmaların beşinde (Chi ve diğ., 2015; Ibrahim ve diğ., 2012; Li ve diğ., 2008; Thato ve Penrose, 2013; Zeren, 2007) izleme çalışmasının yapılmış olmasıdır. Uygulanan programın ortaya çıkardığı etkinin kalıcılığının ölçülebilmesi ve programın etkililiğine dair daha güvenilir sonuçlar elde edilebilmesi açısından izleme çalışmasının yapılmasının önemli olduğuna inanılmaktadır.

Çalışmaların katılımcı sayıları incelendiğinde deney ve kontrol gruplarında 21 katılımcıdan 226 katılımcıya uzanan çok geniş bir aralık dikkat çekmektedir. Katılımcı sayılarının 100' ün üstünde olduğu çalışmalarda (Li ve diğ., 2008; Ibrahim ve diğ., 2012; Thato ve Penrose, 2013) araştırmacılar psiko-eğitim programlarını birden fazla deney grubu oluşturarak uygulamayı tercih etmişlerdir. Ibrahim ve diğerleri (2012) ortalama 30'ar katılımcıdan, Li ve diğerleri (2008) sınıf mevcutlarına bağlı olarak ortalama 45'er katılımcıdan, akran eğiticileri kullanan Thato ve Penrose (2013) ise bir akran eğiticisi için ortalama 10' ar katılımcıdan oluşan deney grupları oluşturmuşlardır. Deney grubunda 21 katılımcı bulunan Zeren (2007); 84 katılımcı bulunan Pınar ve Taşkın (2011); 80 katılımcı bulunan Chi ve diğerleri (2015) ise psiko-eğitim programlarını tek deney ve kontrol grubu ile tamamlamayı tercih etmişlerdir. Psiko-eğitim ya da grup rehberliği çalışmalarının gerçekleştirileceği grupların büyüklüğü konusunda uzmanlar arasında bir fikir birliğinden söz etmek oldukça zordur (Brown, 2011). Örneğin Myrick (2003) katılımcı sayısının sınırlamanın doğru bir yaklaşım olmadığını, grubun katılımcıların desteklemesi koşuluyla 100 veya daha fazla kişiden bile oluşabileceğini belirtmiştir. Benzer şekilde Brown' da (2011) psiko-eğitim gruplarının 50 hatta gerektiğinde 100 katılımcıyla bile gerçekleştirebileceğini öne sürmektedir. Buna karşın pek çok psikolojik danışman grupların yaklaşık 25-30 katılımcıdan oluşmasından yana görüş belirtmektedir (Öncü, 2006). Cinsel sağlık eğitimi programları kapsamında oluşturulan gruplardaki geniş aralıklı katılımcı sayılarının psiko-eğitim gruplarının büyüklüğü konusundaki farklı görüşlerle ilintili olduğu düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen çalışmaların içeriklerinde yer alan ortak temaların; üreme sistemi, CYBH, HIV/AIDS, kondom kullanımı, korunma yöntemleri, riskli cinsel davranışlardan kaçınma olduğu görülmektedir. Etkili cinsel sağlık eğitimi programlarının özelliklerinden biri gençlerin istenmeyen gebeliklerle veya CYBH'lerle sonuçlanan riskli cinsel davranışları azaltmaya odaklanması ve cinsel perhiz, kondom kullanımı ve diğer korunma yöntemlerinin kullanılmasını teşvik etmesidir (Collins ve diğ., 2001; Kirby, 2007). Ele alınan çalışmaların içeriği değerlendirildiğinde temel konular bakımından yeterli olduğu fakat beceri, tutum ve değer kazandırma açısından eksik yönleri olduğu düşünülmektedir. Etkili programların katılımcılara iletişim becerilerine katkı sağlayacak problem çözme ve karar verme becerilerini kazandırması gerektiği belirtilmektedir (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, [UNFPA], 2010; Collins ve diğ., 2002; Kirby, 2007) fakat incelenen çalışmaların sadece üçünde (İbrahim ve diğ., 2012; Thato ve Penrose, 2013; Zeren, 2007) karar verme ve hayır deme becerilerine eğitim programlarında yer verildiği görülmektedir. SIECUS (2004) cinsel sağlık eğitimi programlarında katılımcılara beceri kazandırmanın yanı sıra cinsel sağlığa yönelik olumlu tutumlar kazandırılması ve cinsellikle ilgili değerler oluşturması gerektiğini belirtmektedir ancak ele alınan çalışmaların birinde (Pınar ve Taşkın, 2011) tutumlara, üçünde (Chi ve diğ., 2015; İbrahim ve diğ., 2012; Pınar ve Taşkın, 2011) değerlere yönelik bir içerik bulunmamaktadır. Thato ve Penrose (2013) ve Zeren (2007) tarafından yapılan çalışmalarda ise etkili cinsel sağlık eğitiminin tüm öğeleri programda yer almıştır. Geliştirilecek cinsel sağlık eğitimlerinin etkililiğini arttırmak için bilgi, beceri, tutum ve değer öğelerine yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

İncelenen çalışmaların beşinin (Chi ve diğ., 2015; İbrahim ve diğ., 2012; Pınar ve Taşkın, 2011; Thato ve Penrose, 2013; Zeren, 2007) katılımcıların etkin olabileceği öğretim teknikleri ve farklı öğretim yöntemlerini kullanmış olduğu dikkati çekmektedir. Etkili cinsel sağlık eğitimi programlarının özellikleri incelendiğinde katılımcıların bilgiyi içselleştirmesine yardımcı olacak şekilde tasarlanmış interaktif öğretim yöntemlerinin kullanılması (Kirby, 2007; UNFPA, 2010), beyin fırtınası, grup tartışması, rol oynama, bireysel ve/veya grup araştırmaları gibi öğrenmeyi etkili kılacak öğretim yöntemlerinin kullanılması önerilmektedir (SIECUS, 2004). Kullanılan öğretim yöntemleri eğitim programlarının etkililiğinde önemli bir etken olduğu ve incelenen çalışmaların bu yönüyle uygulanan programlarının etkili olmasında destekleyici bir unsur olduğuna inanılmaktadır.

Bu araştırmaya dahil edilen çalışma bulguları incelendiğinde dikkat çeken noktalardan biri de çalışmalardan sadece birinde (Zeren, 2007) programın pilot uygulamasının yapılmış olmasıdır. Pilot uygulama yapılması etkili cinsel sağlık eğitimi programlarının özelliklerinden biri olarak görülmektedir (Kirby, 2007; UNFPA, 2010). Pilot uygulama ile programın süresinin, kullanılan

dilin, içeriğin, kullanılan öğretim yöntemlerinin ve tekniklerinin uygunluğu değerlendirilmekte, asıl uygulama öncesinde gerekliliği değişiklikler yapılabilmektedir. Ayrıca uygulayıcıya asıl uygulama öncesinde deneyim kazanma fırsatı sağlamaktadır.

Üniversite öğrencilerine yönelik geliştirilen cinsel sağlık eğitimi programlarının gözden geçirildiği bu çalışmada yapılan literatür taraması göz önünde bulundurulduğunda, farklı yaş gruplarına yönelik geliştirilmiş çok sayıda cinsel sağlık eğitimi programının olduğu fakat üniversite öğrencilerine yönelik programların az sayıda olduğu görülmektedir. Seçim ve dışlama kriterlerine uygun sadece altı çalışmanın bulunmasına sınırlı sayıda araştırmanın incelenmesine neden olmuştur. Bu sistematik derlemenin bir diğer kısıtlılığı ise yalnızca İngilizce ve Türkçe çalışmaların araştırmaya dahil edilmesi, farklı dillerde yapılan çalışmaların kapsam dışı bırakılmasıdır.

Sonuç olarak, gençlerde cinsel sağlıkla ilgili bilgi eksikliği CYBH, istenmeyen gebelikler gibi sorunlara yol açmaktadır. Araştırmaya dahil edilen cinsel sağlık eğitimi programlarının üniversite öğrencilerinin CYBH ve kondom kullanımı ile ilgili bilgi düzeyini arttırdığı, bazı programların ise olumlu tutumlar kazandırdığı görülmektedir. Fakat bu konu ile ilgili yapılan deneysel çalışmaların az olduğu, daha fazla deneysel çalışmaya ihtiyaç olduğu ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda üniversite öğrencilerine yönelik cinsel sağlık programlarının geliştirilmesi; programların etkililiğinin değerlendirilmesi sürecinde gerçek deneysel desenlerin kullanılması, programlara ilişkin katılımcı görüşlerinin derinlemesine ele alınması için nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanılması; programların daha fazla öğrenciye ulaşacak şekilde yaygınlaştırılması; programların bilgi eksikliklerini gidermenin yanı sıra tutum değişikliği oluşturmaya ve güvenli cinsel davranışları kazandırmaya odaklanması; programlarda yaşam becerilerine yer verilmesi ve interaktif öğretim yöntemlerinin kullanılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Artan, M. O., Baykan, Z. (2010). Kayseri'deki Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıklar Konusundaki Bilgi Düzeyleri ve Bunu Etkileyen Faktörler. *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi*, 67(3), 127-133.
- Aras, Ş. S., Günay, T., Orçin, E., Ozan, S. (2005). Lise Öğrencilerinin Cinsel Tutum ve Davranış Özellikleri. *Türk Pediatri Arşivi*, 40(2), 72-82.
- Ataman, H. (2014). *Alkol-Madde Kullanan Adölesanlara Verilen Cinsel-Üreme Sağlığı Eğitiminin Etkinliği*. (Yayımlanmış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Bal Yılmaz, H., Kavlak, O., Ünsal Atan, Ş. (2010). Sexual Activity, Knowledge and Contraceptive Usage by Gender Among University Students in Turkey. *The European Journal of Contraception & Reproductive Health Care*, 15(6), 433-440.

- Bayhan, P. & Artan, İ. (2004). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Brown, N. W. (2011). *Psychoeducational Groups: Process and Practice* (3. Baskı). New York: Routledge.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2006). *Morbidity and Mortality Weekly Report: Youth Risk Behavior Surveillance-United States, 2005*. <http://www.cdc.gov/mmwr/PDF/SS/SS5505.pdf>.
- CETAD. (2007) *Gençlik ve Cinsellik-Bilgilendirme Dosyası 7*. http://www.cetad.org.tr/CetadData/Book/32/269201116835-bilgilendirme_dosyasi_7.pdf
- Chi, X., Hawk, S.T., Winter, S., Meeus, W. (2015). The Effect of Comprehensive Sexual Education Program on Sexual Health Knowledge and Sexual Attitude Among College Students in Southwest China. *Asia Pacific Journal of Public Health*, 27(2), 2049-2066.
- Civil, B., Yıldız, H. (2010). Erkek öğrencilerin cinsel deneyimleri ve toplumdaki cinsel tabulara yönelik görüşleri. *Dokuz Eylül Hemşirelik Yüksek Okulu Elektronik Dergisi*, 3(2), 58-64.
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences* (2. Baskı). Hillsdale, NJ: Erlbaum
- Collins, C., Alagiri, P. & Summers, T. (2002) *Abstinence Only vs. Comprehensive Sex Education: What Are the Arguments? What Is the Evidence?* San Francisco: University of California AIDS Research Institute.
- Gay, L. R., Mills, G. E. & Airasian, P. (2005). *Educational Research: Competencies for Analysis and Application* (8. Baskı). Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.
- Güler, S., Yöndem, Z. D. (2007). Ergenlik ve Cinsel Sağlık Eğitimi İle İlgili Grup Rehberliğinin 6.Sınıf Öğrencilerinin Bilgi ve Tutumlarına Etkisi. *İlköğretim Online*, 6(1), 2-10.
- Gürsoy, E., Gençalp, N. S. (2010). Cinsel Sağlık Eğitiminin Önemi. *Aile ve Toplum*, 6(23), 29-36.
- Esen, E., Siyez D. M. (2017). Cinsel Sağlık Eğitimi Programının 9. Sınıf Öğrencilerinin Cinsel Sağlık Bilgi Düzeyleri ve Tutumlarına Etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(3), 560-580.
- Franklin, C., Corcoran, J. (2000). Preventing Adolescent Pregnancy: A Review of Programs and Practices. *Social Work*, 45(1), 40-52.
- Ibrahim, N., Rampal, L., Jamil, Z., Zain, A. M. (2012). Effectiveness of Peer-Led Education on Knowledge, Attitude and Risk Behavior Practices Related to HIV Among Students at a Malaysian Public University--A Randomized Controlled Trial. *Preventive Medicine*, 55(5), 505-510.

- Jemmott III, J. B., Jemmott, L. S., Fong, G. T. (1998). Abstinence and safer sex HIV risk-reduction interventions for African American adolescents. *JAMA*, 279(19),1529-1536.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kirby, D. (2007). *Emerging Answers 2007: Research Findings on Programs to Reduce Teen Pregnancy and Sexually Transmitted Diseases*. Washington, DC: National Campaign to Prevent Teen and Unwanted Pregnancy.
- Kirby, D., Laris, B. A., Rolleri, L. (2007). The Impact of Sex and HIV Education Programs in Schools and Communities on Sexual Behaviors Among Adolescents and Young Adults. *Journal of Adolescent Health*, 40, 206- 217.
- Kızıltoprak, E. (2007). *Gençlerin Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıklar ve Güvenli Cinsel Yaşam Konusunda Bilgi ve Davranışlarına Akran Eğitiminin Etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Harran Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Li, X., Stanton, B., Wang, B., Mao, R., Zhang, H., Qu, M., Sun, Z., Wang, J. (2008). Cultural Adaptation of the Focus on Kids Program for College Students in China. *AIDS Education and Prevention*, 20(1), 1-14.
- Moher D., Libertai A., Tetzlaff J., Altman, D. G., PRISMA Group (2009). Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses: The PRISMA Statement. *Annals of Internal Medicine*, 151(4), 264- 269.
- Myrick, R. D. (2003). *Developmental Guidance and Counseling: A Practical Approach* (4. Baskı). Minneapolis: Educational Media Corporation.
- Nair, M. K., Paul M. K., Leena, M. L., Thankachi, Y., George, B., Russell, P. S., Pillai, H. V. (2012). Effectiveness of a Reproductive Sexual Health Education Package Among School Going Adolescents. *Indian Journal of Pediatrics*, 79(1), 64-68.
- Öncü, H. (2006). Psikolojik Danışma Müdahalesi Olarak Büyük Grup Rehberliği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(3), 219-240.
- Özcebe, H., Ünalın, T., Türkyılmaz, S. & Coşkun, Y. (2007). *2007 Türkiye Gençlerde Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Araştırması Ana Raporu*. Ankara: Damla Matbaacılık.
- Öztürk, B., Siyez, D. M. (2015). İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerine Yönelik Cinsel Eğitim Programının Etkililiğinin İncelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 16(1), 30-55.
- Pınar, G., Doğan, N., Ökdem, Ş., Algier, L., Öksüz, E. (2009). Özel Bir Üniversitede Okuyan Öğrencilerin Cinsel Sağlıkla İlgili Bilgi Tutum ve Davranışları. *Tıp Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 105-13.
- Pınar, G., Taşkın, L. (2011). The Efficiency of Sexual Health and Reproductive Health Training Program Developed for University Youth. *Gulhane Medical Journal*, 53(1), 1-8.
- Seymenler, S. (2017). *Üniversite Öğrencilerinin İnfertilite ile İlgili Bilgi Düzeyi ve Tutumlarının İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

- Sexuality Information and Education Council of the United States (SIECUS). (2004). *Guidelines For Comprehensive Sexuality Education* (3. Baskı). New York: SIECUS.
- Siyez, D. M., Siyez, E. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıklara İlişkin Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi. *Türk Üroloji Dergisi*, 35(1), 49-55.
- Siyez, D. M. (2010). *Ergenlerde Problem Davranışlar Okul Temelli Önleme Çalışmaları İle İlgili Uygulama Örnekleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Siyez, E., Siyez, D. M. (2007). Ergenlerin Cinsel Yaşam Deneyimlerinin Bazı Psiko-Sosyal Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Türk Üroloji Dergisi*, 33(1), 56-63.
- Taşkın, Ç. Ş., Hacıömeroğlu, G. (2010). İlköğretim Bölümü Öğretmen Adaylarının Mesleğe Yönelik Tutumları: Nicel ve Nitel Verilere Dayalı Bir İnceleme. *İlköğretim Online*, 9(3), 922-933.
- Thato, R., Penrose, J. (2013). A Brief, Peer-Led HIV Prevention Program for College Students in Bangkok, Thailand. *Journal of Pediatric and Adolescent Gynecology*, 26(1), 58-65.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2014) *İstatistiklerle Gençlik*.
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18625>
- UNAIDS. (2009) *Monitoring the Declaration of Commitment on HIV/AIDS: Guidelines on Construction of Core Indicators: 2010 Reporting by UNAIDS*.
http://data.unaids.org/pub/manual/2009/jc1676_core_indicators_2009_en.pdf.
- UNAIDS. (2017) *UNAIDS Data 2017*.
http://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/20170720_Data_book_2017_en.pdf
- United Nations Population Fund (UNFPA). (2010) *Comprehensive Sexuality Education: Advancing Human Rights, Gender Equality and Improved Sexual and Reproductive Health*.
<https://www.unfpa.org/sites/default/files/resourcepdf/Comprehensive%20Sexuality%20Education%20Advancing%20Human%20Rights%20Gender%20Equality%20and%20Improved%20SRH-1.pdf>
- WHO. (2001). *The second decade: improving adolescent health and development*. Geneva: WHO.
- WHO. (2016) *Report on global sexually transmitted infection surveillance 2015*. Geneva: WHO.
- Workowski, K. A., Bolan, G. A. (2015). Sexually Transmitted Diseases Treatment Guidelines. *Reproductive Endocrinology*, (24), 51-56.
- Zeren, Ş. G. (2007). Üniversite Öğrencileri İçin HIV/AIDS'e Yönelik Önleyici Bir Program: HIV/AIDS'e Yönelik Psiko-Eğitim Programı. *Journal of Society & Social Work*, 18(1).

Extended Abstract

Purpose

During adolescence many cognitive, moral and psychosocial developments are experienced. The adolescents try to adapt to all of these changes and to the functions of their sexually developed bodies and also try to identify their attitudes and values about sexuality and perform sexual behaviors. The data from sixty-four countries regarding young people's knowledge about HIV / AIDS reveals that 60 % of men and 62 % of women aged between 15-24 do not have accurate and comprehensive information about the subject. Moreover, studies point out that young adults' knowledge levels about sexual health is low, there is an increase in risky sexual behaviors and knowledge about sexually transmitted illnesses are at moderate level. At this point the importance of sexual health education emerges. Sexual health education is a process of gaining information, forming value, attitudes and beliefs regarding identity, relationships and intimacy. There are many sexual health education programs in developed countries however in Turkey, there are only a few studies and these studies are mainly for middle school and high school students. However, it is believed that sexual health education programs for university students are also essential in Turkey. Therefore in the present study, sexual health education programs and their effectiveness for university students were systematically reviewed in order to provide a framework about sexual health education programs for university students.

Method

In the present study PRISMA guideline was used for a systematic review. The literature was reviewed through EBSCO Host, Science Direct, ProQuest Central, Wiley Online Library and Ulakbim data bases and no restriction was applied in terms of publication date. The review was conducted in Turkish and English and seven key words; “sexual health”, “reproduction health”, sexual education”, sexual health education”, “HIV/AIDS” and “Prevention AIDS” were used. In the present study 2984 studies were reached.

Some criteria were used to for the review. Intervention and prevention studies that examine the effectiveness of the sexual health education program, studies related to college students, studies involving information about the content of psycho-education program, studies that show the effects of applied psycho-education program with statistical data, and experimental and semi-experimental studies were selected. The exclusion criteria were as follows: a) studies examining the effectiveness of sexual health education programs for middle and high school students, b) meta-analytic studies and descriptive studies, c) studies with only abstracts. After the elimination based on selection and exclusion criterions, six studies (1 national and 5 international) were chosen for the present study.

Results

When the studies were reviewed it was seen that most of the studies were experimental studies conducted as pre-test/ post-test controlled group design and groups were randomly formed. In five of the studies, follow up studies were conducted. It was found that the number of sessions range between 3 to 10 and the duration of the sessions range between 90 to 180 minutes. The themes examined in the programs were reproduction system, sexually transmitted illnesses, HIV/AIDS, condom usage, protection methods and avoiding risky sexual behaviors. When the learning outcomes were examined, all studies have included learning outcomes related to knowledge level, a study included learning outcomes related to attitudes, and three studies included learning outcomes related to skills development and gaining values. In order to examine the effectiveness of the programs, by using means and standard deviations of the experiment and control groups, Cohen *d* value was calculated. According to the finding four of the studies had high effect, (Cohen *d* > .80), while two of them had a moderate effect.

Discussion

Although the themes examined in programs were related to fertility, in none of the studies, fertility theme was examined. However, studies conducted with university students demonstrated that university students do not have enough knowledge about fertility. It was found that in most of the studies, follow-up studies were conducted. It is believed that conducting follow up studies provide more reliable finding regarding retention of the programs' effectiveness. The other important finding is that the programs reviewed had some limitations in terms of gaining skills, attitudes and values. It is underlined that effective programs should help group members gain problem solving and decision making skills. As a result, it is believed that the number of programs about sexual health educations for university students should increase, and pilot studies should be conducted prior to actual programs in order to increase the effectiveness of the programs.